

Příhody Václava Vratislava z Mitrovic a jejich osudy v české literární historii

Tomáš Matějec

PŘÍHODY (EVENTS) BY VÁCLAV VRATISLAV OF MITROVICE AND THEIR FORTUNES IN CZECH LITERARY HISTORY

This paper analyses the history, publication and aesthetic evaluation of *Příhody* (Events) by Václav Vratislav of Mitrovice, early modern Czech literary document thematically associated with the Turkish wars.

KEYWORDS:

old Czech literature; 16th century Czech prose; travelogues; translations; evaluating a literary work

Václav Vratislav z Mitrovic (1576–1635), syn rytíře Štěpána Vratislava z Mitrovic, prožil první léta svého života v Jindřichově Hradci, kde jeho otec působil jako správce statků pana Adama z Hradce, tehdejšího nejvyššího komoří a kancléře Českého království. Po studiích na jindřichohradeckém jezuitském gymnáziu byl patnáctiletý Václav na přímluvu svých strýců, pražského purkrabího Jiřího Vratislava a karlštejnského purkrabího Kryštofa Vratislava, přijat jako jedno ze čtyř „pážat“, či jak sám říká, „komorních pacholat“,¹ do císařského poselstva vyslaného do Cařihradu na dvůr tureckého sultána Murada III., které vedl dvorní rada Fridrich Krekvic. Cestu nastoupili počátkem října roku 1591 a od konce listopadu téhož roku strávili dva roky v Cařihradu. V červenci 1593 bylo poselstvo zajato a jeho členové po dva roky procházeli tureckými vězeními. Vratislavův představený dvorní rada Krekvic zahynul na následky tvrdého zacházení už v říjnu 1593 v Bělehradu, Vratislav sám zakusil mimo jiné i galeje a pobyt v obávaném tureckém vězení, takzvané „černé věži“. Po změnách, k nimž na tureckém dvoře došlo v souvislosti s nástupem nového sultána Mehmeda III., a po zaplacení výkupného byli zajatci na konci června roku 1595 propuštěni a Václav se jako devatenáctiletý vrátil do Čech.

S odstupem čtyř let, jako třiatdvacetiletý roku 1599, vylíčil své zážitky z turecké cesty ve spise, který je od Pelclova vydání z roku 1777 tradičně označován jako *Příhody*. Kromě zajímavosti plynoucí již ze samotného námětu vynikají *Příhody* vypravěčskou obratností a jakousi lehkostí, nadhledem, s nímž jsou bolestné zážitky podávány a který autorovi umožňuje, aby i líčení nejtěžších momentů prokládal jemnými náznaky humoru. Spis bývá označován za jednu z nejpůvabnějších památek staršího českého písemnictví a za umělecky nejzdařilejší předobrozenský cestopis, respektive za nejuspěšnější a nejpřekládanější knihu českého humanistického písemnictví.²

1 Milada NEDVĚDOVÁ (ed.), *Václav Vratislav z Mitrovic: Příhody*, Praha 1976, s. 73.

2 K těmto charakteristikám srov. František SVEJKOVSKÝ, *Rozkvět měšťanské literatury*, in: Josef Hrabák (ed.), *Dějiny české literatury I*, Praha 1959, s. 349; Jaroslav VLČEK, *Dějiny české literatury I*, Praha 1960, s. 406; Alois BEJBLÍK, *Nad příhodami Václava Vratislava z Mitrovic*, in: *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1977, s. 154.

Lze usuzovat, že Mitrovicova práce, ve starší době netištěná, byla po delší čas známá především v okruhu jeho rodiny. Pro to svědčí zejména údaje, které v předmluvě ke svému tištěnému vydání uvádí František Martin Pelcl a které mluví o dvou dnes neznámých rukopisech, chovaných prý tehdy v knihovně hrabat Vratislavů z Mitrovic.³ Jeden z těchto rukopisů, „velmi starý“, pokládal Pelcl za autograf.⁴ Druhý byl podle Pelcla opis, který roku 1727 pořídil autorův vnuk Václav Ignác Vratislav z Mitrovic, když zamýšlel připravit tištěné vydání *Příhod*.⁵

Některé z dnes známých rukopisů dokládají, že nejpozději od druhé poloviny 17. století *Příhody* pronikaly i mimo okruh rodiny. Tak v roce 1679 vznikl rukopis, uložený dnes v Knihovně Národního muzea, který obsahuje zkrácenou a komentovanou úpravu Mitrovicova spisu. Jako opisovač je v něm uveden blíže neznámý „Matěj Bernart Budyňský“. Podle vlastnického přípisu se tento rukopis stal před rokem 1689 majetkem českobrodského děkana Tomáše Františka Košiny a roku 1689 ho týž děkan Košina věnoval jakémusi Václavu Františku Aquilovi z Kolína.⁶ V roce 1686 vznikl jiný opis těžce zkrácené úpravy; podle vlastnického přípisu ho pořídil „Jakub Jan Paukher“ a vlastníky tohoto rukopisu byli nejprve „Samuel Košina, soused a spolu radní král. města Brodu Českého“ a po něm, od roku 1698, „Jakub Marle, měšťan král. Nového Města Prahy“.⁷ Jeden úplný rukopis *Příhod* je k roku 1745 doložen jako majetek kláštera bosých augustiniánů u sv. Václava na Novém Městě pražském.⁸ Nelze tedy říci, že by Mitrovicovy *Příhody* zcela zapadly, nicméně se zdá, že okruh čtenářů, který s nimi byl seznámen, zůstal ve starší době velmi omezený. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že o *Příhodách* se nezmiňuje ani Bohuslav Balbín ve spise *Bohemia docta*,⁹ ani František Faustin Procházka ve svém přehledu českých literárních dějin vydaném roku 1782.¹⁰

Do širšího povědomí tak *Příhody* patrně vešly až zásluhou prvního tištěného vydání, které roku 1777 pořídil nostický vychovatel a knihovník František Martin Pelcl.¹¹ Zdá se, že osvícenské prostředí, jemuž bylo toto vydání určeno, hledělo na

3 František Martin PELCL, *Předmluva*, in: *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic*, Praha 1777: „Mně pak dvojí manuskript z knihárny Jeho Excellencí pána hraběte Františka Adama Vratislava z Mitrovic dodán byl.“

4 *Tamtéž*: „Jeden velmi starý a mám za to, že jest vlastní rukou skládatele psán [...]“

5 Toto vydání se ovšem neuskutečnilo. Srov. *tamtéž*: „Chtěl pak jej tenkrát na světlo vydati pán Václav Hynek hrabě Vratislav, svobodný pán z Mitrovic, císař. král. tajná rada a komorník a nejvyšší děděčný správce kuchyně královské v království českém, vnuk vlastní spisovatele. Z jakých pak příčin se to nestalo, říci nemohu.“

6 František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze I*, Praha 1926, s. 169; srov. Václav ERTL, *Úvod*, in: *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1906, s. XVII.

7 *Tamtéž*, s. XVII.

8 *Tamtéž*.

9 Bohuslav BALBINI, [...] *Bohemia docta* [...] *opus posthumum* [...] *quod* [...] *edidit P. Candidus a S. Theresia*, Praha 1777.

10 Faustini PROCHÁZKA, [...] *De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius*, Praha 1782.

11 *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konštantynopoli viděl, v zajetí svém skusil, a po šťastném do vlasti své navrácení sám léta Páně 1599 sepsal*, Praha 1777 (viz také pozn. 3).

Mitrovicův text především jako na jazykový doklad svého druhu. Ten bylo možno užít buď ryze odborně, jak to lze pozorovat u Josefa Dobrovského, který se na Mitrovicův spis občas odvolává ve své korespondenci při řešení jazykovědných otázek, nebo publicisticky, jak to činí sám Pelcl v předmluvě ke své edici, když Mitrovicovy *Příhody* prezentuje jako argument pro tezi, že v minulosti se v českém kulturním prostoru nejen prostý člověk z lidu, ale i šlechtici vyjadřovali česky, a to i ve významných písemných projevech.¹² Ocenění literárněestetické stránky, které ve výkladech o Mitrovicově spisu získá významné postavení v průběhu 19. století a které také patrně sehrálo svou roli již při prvním vydání památky, není u Pelcla ani u Dobrovského výslovně konstatováno.

Třicet let po prvním Pelclově vydání, v roce 1807, vycházejí Mitrovicovy *Příhody* podruhé, péčí Václava Matěje Krameria, tentokrát patrně především jako lidová četba.¹³

V průběhu 19. století se v okruhu kolem Josefa Jungmanna objevuje zájem o literárněestetickou stránku Mitrovicova spisu. Sám Jungmann ve svých stručných komentářích v *Historii literatury české* Mitrovicovy *Příhody* pochválil, že jsou vypravovány „přirozeně, prostě, jadrně, čistě a zmužile“.¹⁴ Přes tuto chválu je však z Jungmannových výkladů patrná také jeho orientace na „vyšší“ žánry; jako literární historik hledal především větší či menší Homéry, Horáce, Petrarky, Shakespeary, tedy autory eposů, ód, sonetů, tragedií apod., a hrdinská poezie rukopisů mu vyhovovala mnohem více než praktické a zábavné žánry českého 16. století, cestopis nevyjímaje. Po Jungmannovi věnoval *Příhodám* pochvalnou zmínku například Josef Jireček, který na Jungmanna v nejednom směru navazoval a který do své uznávané a rozšířené gymnazijní antologie zařadil úryvek z *Příhod*.¹⁵ Podobná filologická orientace spojovala s jungmannovským okruhem také středoškolského učitele a editora Jana Václava Rozuma. Ten do své *Staročeské biblioteky*, v níž české veřejnosti v průběhu padesátých let 19. století předkládal vybraná díla česky píšících autorů 16. století jako vzor ušlechtilé prózy,¹⁶ zařadil i Mitrovicovy *Příhody*; vydal je v této ediční řadě

12 Srov. formulace jako „[...] aby se vidělo, že jazyk český netoliko od nižšího a sprostého lidu, ale i také od osob rodu nejvyššího vážen a milován býval“ nebo „Tyto příklady jsem zde proto postavil, aby [...] se dokázalo, že za minulého času nej přednější z pánů českých jazyka svého dokonale uměli“ apod. F. M. PELCL, *Předmluva*.

13 *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic, kteréž v tureckém hlavním městě Konstantynopoli viděl, v zajetí svém zkusil, a po šťastném do vlasti své se navrácení sám léta Páně 1599 sepsal*, Praha 1807.

14 Josef JUNGSMANN, *Historie literatury české aneb soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvícení a jazyka*, Praha 1849, s. 164.

15 Josef JIREČEK, *Anthologie z literatury české, svazek II., Doba střední*, Praha 1876, s. 333: „Příhody své [...] popsal způsobem prostým, nelíčeností svou však velice dojmavým.“ Úryvek otištěn na s. 333–339.

16 „I přeji z plného srdce, aby tato sbírka posloužila nynějšímu věku k pochůtce a povzbuzení, jsouc zároveň vzorem pěkného písemnictví zvláště mládeži gymnasiální [...],“ píše František Čupr v předmluvě k Rozumovu výboru z Veveslavínových spisů. František ČUPR, *Život M. Daniele Adama z Veveslavína*, in: M. Daniele Adama z Veveslavína práce původní, Praha 1853, s. XLVIII.

dvakrát — jedno vydání, v celkovém pořadí již třetí, je nedatované,¹⁷ druhé, celkově čtvrté, vyšlo roku 1855.¹⁸

V roce 1874 vyšly Mitrovicovy *Příhody popáté*.¹⁹ K vydání je připravil filolog a folklorista František Bartoš. Také on v mnohém navazoval na snahy jungmannovců, ale zároveň v některých směrech předznamenával stanoviska generace realistické. Je to patrné i v předmluvě, kterou ke své edici připojil. Opatrně, ale bez příkras zde charakterizuje nevalný stav české beletrie v humanistickém období: „Důležité odvětví literatury, které my nyní ‚krásnou literaturou‘ čili belletristikou nazýváme, nenalezlo u nás za doby střední valně pracovníků.“²⁰ Z žánrů, které lze do této „belletristiky“ započítat, je podle Bartoše zastoupena hojněji jen cestopisná literatura. Avšak ani cestopisné práce prý novodobého čtenáře příliš neuspokojí: „Vypadají ony jako zápisky maloměstského šosáka, jehož názor světa příliš jest sůžen a obmezen, jenž předmět svůj oživit a oduševnit nedovede.“²¹ Proti tomuto neutěšenému obrazu jsou postaveny do kontrastu Mitrovicovy *Příhody*, které se podle Bartošova výkladu vyznačují neobvyklou živostí a bezprostředností: „Mezi těmito spisy vynikají Příhody našeho Vratislava tak skvěle, že nikdy nepřestanou býti přední okrasou naší literatury.“²²

Obdobné úsudky později nalézáme v pracích literárních historiků, kteří již byli přímo generačními souputníky představitelů realistické prózy. Zdá se, že právě tehdy dosahuje zájem o Mitrovicovy *Příhody* jistého vrcholu. Jaroslav Vlček ve svých *Dějínách české literatury* klade Mitrovicovy *Příhody*, podobně jako Bartoš, vysoko nad ostatní cestopisnou literaturu staršího období.²³ Věnuje jim rozsáhlý výklad, v němž se zřejmým zalíbením podává jejich zevrubnou charakteristiku, a buduje přitom záměrný protiklad mezi nimi a cestopisem Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic. Ačkoli Mitrovice i Haranta obecně představuje jako dva „vynikající cestopisce“, kteří jsou „pro století šestnácté typičtí“, přece jejich detailní charakteristika vyznívá nápadně příznivěji pro Mitrovice než pro Haranta.²⁴

Další výrazný představitel tehdejšího literárního dějepisectví Jan Jakubec ve svých *Dějínách literatury české* zahrnuje Mitrovice podobnou chválou: „Silné dojmy své mladistvé, živě vnímavé duše vypravuje Václav Vratislav z Mitrovic [...] svěže,

17 *Příhody hraběte Václava Vratislava z Mitrovic na cestě do Cařihradu konané*, Praha b. r..

18 *Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic*, Praha 1855.

19 *Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic*, Praha 1874.

20 František BARTOŠ, *Úvod*, in: *Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic*, Praha 1874, s. 5.

21 *Tamtéž*.

22 *Tamtéž*, s. 6.

23 J. VLČEK, *Dějiny české literatury I*, s. 406: „[...] z veškeré staré naší prózy cestopisné knížka Mitrovicova stojí nám nejbliž [...] nemáme [...] starého díla této odrůdy, kde by v dokonalém souhlasu čistota a prostota srdce a duše tak byla sloučena s naivní a plastickou průhledností slohovou, s přirozeným, nehledaným uměním [...]“

24 Srov. *tamtéž*, s. 399–406 (Mitrovic), resp. 407–413 (Harant).

s dojemnou, rozkošnou upřímností, bez nadsazování, bez stýskání, řečí ryzí a plynou, často i s osvěžujícím humorem. Ty vlastnosti byly ve spisech učených autorů vzácné. [...] Pro tyto přednosti se Vratislavovy „Příhody“ zařadily mezi nejpůsobnější a nejcennější knihy naší staré literatury.“²⁵

V takto laděném prostředí vznikala také nová, kvalitnější edice Mitrovicova textu, kterou připravil jazykovědec a literární historik Václav Ertl a která byla určena tehdejší středoškolské mládeži jako jeden z titulů povinné četby. Poprvé tato edice vyšla roku 1906²⁶ a beze změny byla pro školskou potřebu přetištěna v letech 1927²⁷ a 1937.²⁸ Ertl své vydání doprovodil vynikající předmluvou, která přehledně shrnuje poznatky o autorovi, dobovém pozadí i díle samém a poskytuje cenná pozorování o Mitrovicově jazyce a stylu.

Po druhé světové válce vyšly *Příhody* podeváté péčí editora a znalce staršího českého písemnictví Jiřího Daňhelky; stalo se tak v roce 1950 a knihu vydalo nakladatelství Československý spisovatel v ediční řadě Národní klenotnice.²⁹ Desáté vydání vyšlo roku 1976 opět v Československém spisovateli, tentokrát v edici Slunovrat; obstaral je rovněž Jiří Daňhelka, avšak normalizační poměry ho donutily skrýt se pod vypůjčeným jménem znalkyně staré češtiny a editorky staročeských textů Milady Nedvědové.³⁰ Zatím poslední vydání *Příhod* uspořádal anglista, překladatel, znalec alžbětinského divadla Alois Bejblík; vyšlo v roce 1977 v nakladatelství Mladá fronta v ediční řadě Klasické cestopisy.³¹ Novodobých tištěných vydání Mitrovicových *Příhod* je tak úhrnem jedenáct, což je počet na českou humanistickou památku mimořádně vysoký. Pro srovnání lze připomenout, že např. druhá nejúspěšnější cestopisná práce tohoto období, cestopis Oldřicha Prefáta z Vlkanova, poprvé tištěný za autorova života roku 1563, se novodobého vydání dočkal pouze třikrát.³² Také cestopis Kryštofa Haranta, s nímž bývají *Příhody* srovnávány, sice rovněž přitáhl pozornost editorů opakovaně, ale úplného novodobého vydání se nedočkal ani jednou.³³ Četné památky humanistického období byly v novější době vydány pouze jednou, tak např. Budovcův *Antialkorán* nebo z cestopisných prací záznamy Fridricha z Donína,³⁴ a mnohé ovšem nebyly v novější době vydány vůbec.

25 Jan JAKUBEC, *Dějiny literatury české I*, Praha 1929, s. 758.

26 *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1906.

27 *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1927.

28 *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1937.

29 *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1950 (editor J. Daňhelka).

30 M. NEDVĚDOVÁ (ed.), *Václav Vratislav z Mitrovic: Příhody*.

31 *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konstantinopoli viděl, v zajetí svém zakusil a po šťastném do vlasti navracení sám léta Páně 1599 sepsal*, Praha 1977.

32 V nové době ho poprvé vydal František Faustin Procházka v roce 1786, podruhé Karel Hrdina v roce 1947 a potřetí Hana Bočková v roce 2007.

33 Nejobsáhlejší výbor z Harantova cestopisu vydal v letech 1854–1855 Karel Jaromír Erben, jiný výbor vyšel roku 1926, dvakrát byla tištěna beletrizující úprava Františka Kožíka — poprvé roku 1988, podruhé roku 2002; stranou ponecháváme, stejně jako u Mitrovicových *Příhod*, vydání částí díla v antologiích apod.

34 Budovcův *Antialkorán*, poprvé tištěný roku 1614, byl v nové době vydán roku 1989; rukopisně dochovaný cestopis Fridricha z Donína byl vydán roku 1940.

O jisté přitažlivosti Mitrovicova spisu svědčí také jeho překlady do cizích jazyků. Nejstarší z nich je německý.³⁵ Bez uvedení jména překladatele byl vytištěn roku 1786. Za původce německého překladu byl někdy pokládán vydavatel české předlohy Pelcl, ale tato atribuce nikdy nebyla dobře doložena a nezdá se příliš pravděpodobná. Ve druhé polovině 19. století britský slavista Albert Henry Wratislaw, hlásící se k Václavu Vratislavu z Mitrovic jako k jednomu ze svých předků, přeložil text *Příhod* do angličtiny; překlad byl vytištěn v Londýně v roce 1862.³⁶ Zvláště úspěšný byl překlad ruský, pořízený ruským publicistou Konstantinem Petrovičem Pobědonoscevem — poprvé byl vydán v Petrohradě v roce 1877, podruhé v Moskvě za rusko-japonské války v roce 1904 jako charitativní tisk ve prospěch raněných vojáků a konečně potřetí roku 2009 v rjazaňském nakladatelství Aleksandrija.³⁷ Další tři překlady vznikly krátce po sobě v první polovině osmdesátých let minulého století, patrně vlivem Bejblíkova vydání z roku 1977. Zvláštní úspěch měl překlad turecký, který vyšel poprvé roku 1981, podruhé 1996 a potřetí 1998.³⁸ Maďarský překlad byl vydán v roce 1982³⁹ a polský v roce 1983.⁴⁰ Menší úryvky *Příhod* byly v 19. století přeloženy také do srbštiny⁴¹ a bulharštiny.⁴² Jen o málokteré předobrozenské jazykově české literární památce lze říci, že byla překládána v té míře jako Mitrovicovy *Příhody*.

S naznačeným vnějším úspěchem spisu poněkud kontrastuje poměrně malý zájem, který mu po Vlčkovi a Jakubcovi věnovala literární historie. Zčásti v tom snad sehrála roli příslušnost Mitrovicovy práce k cestopisné literatuře, tedy k žánru spíše „nižšímu“, k žánru, od něhož se příliš neočekává. Literární historik školený na vrcholech evropské beletrie mívá sklon ohlížet se, podobně jako kdysi Jungmann, spíše po žánrech „vyšších“, „prestižních“, a to, co k nim nepatří, mu snadno splyne v nejasnou, nerozlišenou šed. Patrné je to, zdá se, již u Arne Nováka, který ve stopách Františka

35 *Des Freyherrn von Wratislaw merkwürdige Gesandtschaftsreise von Wien nach Konstantinopel*, Lipsko 1786. Překlad byl vydán nákladem Jana Ferdinanda ze Schönfeldu, jako místo vydání je uvedeno Lipsko, kde měl Schönfeld skutečně pobočku, nicméně jako o místě vydání se uvažuje také o Praze, srov. Josef JOHANIDES, *František Martin Pelcl*, Praha 1981, s. 153.

36 *Adventures of Baron Wenceslas Wratislaw of Mitrowitz, what he saw in the Turkish metropolis, Constantinople, experienced in his captivity, and after his happy return to his country, committed to writing in the year of our Lord 1599*, Londýn 1862.

37 *Priključenija češkago dvorjanina Vratislava v Konstantinopolě i v ťažkoj nevolě u turok, s avstrijskim posolstvom 1591 goda*, Sankt-Petěrburk 1877; *Priključenija češkago dvorjanina Vratislava v Konstantinopolě i v ťažkoj nevolě u turok, s avstrijskim posolstvom 1591 g.*, Moskva 1904; *Pochoždenije v Zemlju Svjatuju knjazja Radivila Sirotki; Priključenija češkago dvorjanina Vratislava*, Rjazaň 2009.

38 Baron W. WRATISLAW, *Anılar*, 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan çizgiler, İstanbul 1981; *Baron Wratislaw'ın anıları*, 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan çizgiler, İstanbul 1996; *Baron Wratislav'ın anıları*, XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan çizgiler, İstanbul 1998.

39 *Mitrovicel Vratislav Vencel vizontagságai*, Bratislava — Budapešť, 1982.

40 *Przygody Wáclawa Vratislava z Mitrovic, jakich on w głównym mieście tureckim Konstantynopolu zaznał, jako pojmany doświadczył, a po szczęśliwym do kraju rodzinnego powrocie w Roku Pańskim 1599 spisał*, Warszawa 1983 (editorka Danuta Reychmanowa).

41 *Glasnik srpskog učenog društva* 36, 1872, s. 216–218.

42 *Sbornik za narodni motvorenija, nauka i knižnina* 6, 1891, s. 172–176.

Bartoše neskrývá svou rozmrzelost nad českým písemnictvím 16. století, v němž nenalézá uskutečnění svého estetického ideálu. Uznává sice, že cestopisy patří k tomu lepšímu, co v českém prostředí té doby v literatuře vznikalo, ale Mitrovicovu práci uvádí jen jako jeden z mnoha tehdejších cestopisů a nic nenasvědčuje tomu, že by jí chtěl mezi nimi vymezovat zvláštní místo.⁴³ U části literárních historiků mohlo poněkud zapůsobit i to, že dílo bezproblémového a loajálního, byť ne nekritického poddaného habsburských panovníků, jímž autor *Příhod* bezpochyby byl, bylo možno do schematických představ o české minulosti zasadit jen poměrně obtížně, obtížněji než například dílo jeho staršího současníka Kryštofa Haranta. V každém případě výsledkem působení těchto i jiných faktorů zůstává, že se jménem Václava Vratislava z Mitrovic se jen zřídka setkáme ve středoškolských učebnicích literatury⁴⁴ a že také v literárněhistorických příručkách se jeho jméno buď ztrácí jako jedna z mnoha položek mezi raně novověkými cestopisy,⁴⁵ nebo chybí vůbec.⁴⁶ Spíše výjimečně tak v novější literární historii najdeme ocenění, jaké Mitrovicovu spisu v tzv. akademických dějinách české literatury přisoudil František Svejkovský, když je připočetl „k nejpůvabnějším památkám naší starší literatury“.⁴⁷

RÉSUMÉ:

In his *Příhody* (Events), written in 1599, the Czech noble Václav Vratislav of Mitrovice (1576–1635) recorded his experiences as a participant on diplomatic missions to Constantinople between 1591 and 1593. Until the latter half of the 18th century these notes only circulated in manuscript form. From the outset they were known for the most part within his family circle, but from the 1670s we have proof that they were also known outside the family.

The work was first published in 1777 by the Czech enlightenment scholar František Martin Pelcl (1734–1801), who primarily saw Mitrovice's *Příhody* as evidence of the role played by Czech-language texts during the Humanist period. During the 19th century appreciation was expressed for the literary and aesthetic side of Mitrovice's writings, e.g. by Josef Jungmann (1773–1847), and this can also be observed among his successors.

Příhody received its greatest accolade from the historians of the “Realist generation”. This was prefigured in the commendatory words of a preface attached by philologist František Bartoš (1837–1906) to his edition of *Příhody* (1874) and it is fully evident in the works of the foremost literary historians of the time, Jaroslav Vlček (1860–1930) and Jan Jakubec (1862–1936). This period also sees a comprehensive edition of Mitrovice's writings compiled by Václav Ertl (1875–1929) and published three times in 1906, 1927 and 1937. Subsequent editions of *Příhody* came out in 1950, 1976 and 1977.

43 Srov. Arne NOVÁK, *Dějiny české literatury*, in: Československá vlastivěda, díl VII., Písemnictví, Praha 1933, s. 55–57.

44 Výjimkou je v tom směru učebnice Michaely HORÁKOVÉ, *Literatura I, výběr textů, interpretace, literární teorie*, Praha 2005.

45 Srov. např. Zdeňka TICHÁ, *Cesta starší české literatury*, Praha 1985, s. 216; Hana VOISINE-JECHOVA, *Dějiny české literatury*, Praha 2005, s. 162.

46 Jan LEHÁR, *Období vrcholného humanismu*, in: Jan Lehár — Alexandr Stich — Jaroslava Janáčková — Jiří Holý, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2008, s. 114–124.

47 F. SVEJKOVSKÝ, *Rozkvět měšťanské literatury*, s. 349.

Hence *Příhody* has been published a total of eleven times, which is an extraordinary number of times for an early modern heritage work written in Czech. It has been translated into several foreign languages, e.g. German (1786), English (1862), Russian (1877, with re-editions in 1904 and 2009), Turkish (1981, with re-editions in 1996 and 1998), Hungarian (1982) and Polish (1983).

After Vlček and Jakubec literary history paid Mitrovice's *Příhody* relatively little attention. This might have been partly due to the prevailing interest in "higher", "prestige" genres, which do not include the travelogue, or perhaps it was due to the limited opportunities to include the author in schematizations of the Czech past. *Příhody* was rather exceptionally brought up as a prime example of the early Czech literary heritage.

Mgr. Tomáš Matějec, Ph.D., je absolventem bohemistiky na FF UK, studuje teologii na KTF UK. Externě spolupracuje s Ústavem české literatury a literární vědy a s Ústavem českého jazyka a teorie komunikace FF UK (tomas.matejec@seznam.cz).